

VLADO ŽUKO ATMINIMUI SKIRTA NACIONALINĖ MOKSLINĖ KONFERENCIJA ANYKŠČIUOSE

Inga Liepaitė | Vilniaus universiteto Knygotyros
ir dokumentotyros institutas,
Vilniaus universiteto bibliotekos Mokslinių
tyrimų ir paveldo rinkinių centro Rankraščių skyrius
Universiteto g. 3, LT-01122 Vilnius, Lietuva
El. paštas: inga.liepaite@mb.vu.lt

2014 m. birželio 13–14 d. Antano Vienuolio-Žukausko memorialinia-me name-muziejuje Anykščiuose vyko nacionalinė mokslinė konferencija *Lietuvos rašytojų bibliotekos ir jų likimai*. Deja, tarp konferencijos dalyvių jau nebeišvydome kryptingų ir struktūriškai apibrėžtų Lietuvos rašytojų asmeninių bibliotekų tyrimų iniciatoriaus ir pradininko profesoriaus Vlado Žuko (1925–2014). O vylėmės. Prasilenkėme su laiku. Profesoriaus gyvenimo gija nutrūko iki rengiamos konferencijos likus kiek mažiau nei trims mėnesiams. Profesoriaus darbų tęsėjai – dėkingi mokiniai ir jų mokiniai – paskyrė šią konferenciją Jo šviesiam atminimui. Konferencijoje dalyvavusi prof. V. Žuko žmona Eleonora Žukienė, artimųjų vardu dėkodama renginio iniciatoriams, organizatoriams ir pranešėjams, akcentavo: *Tikrai Vladas Žukas pasidžiaugtu tu.*

Konferenciją organizavo Antano Barausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinis muziejus ir Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas. Surengta konferencija pirmą kartą buvo skirta Lietuvos rašytojų asmeninėms bibliotekoms, jų istoriografijos būklei ir tyrimų perspektyvoms bei rekonstrukcijos galimybėms aptarti, šio paveldo, saugomo įvairiose Lietuvos atminties institucijose – bibliotekose ir muziejuose, bei privačiose kolekcijose, dydžiui ir jo komplektavimo bei populiarinimo patirtims apibendrinti. Konferencijos problematika sutelkė akademinės bendruomenės narius, šalies nacionalinės, mokslinių ir apskričių viešųjų bibliotekų skirtingiems skyriams atstovaujančius darbuotojus bei respublikinio ir geografiškai plačiai išsidėsčiusių savivaldybių muziejų atstovus, taip pat asmenis, saugančius rašytojams priklausiusias asmenines bibliotekas privačiose erdvėse.

Iš viso konferencijoje per dvi dienas komunikacijos ir informacijos mokslų atstovų bei kitų humanitarinių ir socialinių mokslų tyrėjų, taip pat įvairių šalies atminties institucijų specialistų, tiesiogiai susiduriančių su rašytojų knygų kolekcijų komplektavimo, saugojimo, sklaidos ir kitais klausimais, buvo perskaityta

aštuoniolika pranešimų (pirmąją dieną – keturiolika, antrąją – keturi). Įvedamojo konferencijos pranešimo „Asmeninė biblioteka humanitarikos tyrimuose“ autorė doc. Alma Braziūnienė dalyvių dėmesį kreipė į asmeninės bibliotekos apibrėžtis, asmeninių bibliotekų teorinių klausimų ištirtumą, jų tipologiją, asmeninės bibliotekos katalogą kaip raktą į bibliotekos kūrėjo pasaulį ir asmeninę biblioteką kaip įvairių humanitarinių ir socialinių mokslų tyrimo objektą. Baigdamą ji linkėjo konferencijos dalyviams, išklašius visų pranešimų, daugiau skirtų istorinėms rašytojų asmeninėms bibliotekoms, mėginti kelti ir projektuoti šiandienos rašytojų asmeninių bibliotekų ir jų likimo tyrimų galimus probleminius klausimus. Dr. Inga Liepaitė, kalbėjusi Lietuvos rašytojų bibliotekų istoriografiniu aspektu, savo pranešime pažymėjo, kad pirmieji kryptingi rašytojų asmeninių bibliotekų tyrimai ėmė rasti praėjusio amžiaus aštuntojo dešimtmečio antroje pusėje. Pasak pranešėjos, praėjus keturioms dešimtims metų surengta konferencija bene pirmą kartą suteikia galimybę tikslingai iškelti klausimą: kiek toliau esame per beveik pusšimtį metų pažengę priekin šiame veiklos bare ir kokie mūsų rezultatai? Temos istoriografijoje išskirdama du etapus – Lietuvos rašytojų bibliotekų tyrimus iki 1990-ųjų ir po 1990-ųjų, dr. I. Liepaitė konstatavo, jog šie, atgavus nepriklausomybę, deją, gerokai priblėso.

Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialinio muziejaus direktorius Antanas Verbickas ir kuratorius Tautvydas Kontrimavičius atlikto anketinį tyrimą „Lietuvos rašytojų bibliotekos atminties institucijose: apimtyš, saugojimas ir sklaida“. Buvo parengtos ir išplatintos dvi anketos – atskirai muziejams ir bibliotekoms, kuriomis, pasak auditoriją su tyrimo rezultatais supažindinusio T. Kontrimavičiaus, siekta išsiaiškinti, kaip šiandienė bibliotekininkų ir muziejninkų karta vertina tokias sąvokas kaip *rašytojas* ir *rašytojo asmeninė biblioteka*, kokios yra rašytojų bibliotekų šiandienos panaudos galimybės ir kokia jų būklė. Be kitko, siekta palyginti asmeninių bibliotekų saugojimo bibliotekose ir muziejuose ypatumus. Iš viso į anketas atsiliepė keturiasdešimt dvi institucijos (dvidešimt muziejų ir dvidešimt dvi bibliotekos), saugančios vieno ar kito rašytojo asmeninę biblioteką. Gauti tyrimo rezultatai pranešėjui leido suformuluoti ne vieną įdomią įžvalgą. Antai vieną tokių būtų galima įvardyti šią: kaip atskleidė tyrimo dalyvavusių institucijų pateiktų duomenų analizė, šalies bibliotekose saugomose rašytojų knygų kolekcijose vyraujanti yra grožinė literatūra, o muziejuose saugomose rašytojų memorialinėse bibliotekose grožinė literatūra tesudaro mažiau nei penkiasdešimt procentų spaudinių ir kas trečios asmeninės bibliotekos pagrindas yra mokslo ir mokslo populiarinimo literatūra, be to, didelę bibliotekų dalį sudaranti periodika ir kiti įvairūs smulkieji spaudiniai (pavyzdžiui, natos ir atvirukai), taip pat gausus rankraščių fondas.

Dėsninga, jog 2014 metais minėdami Kristijono Donelaičio gimimo 300-ąsias metines, sulaukėme ir svaresnių knygotyriminkų donelaitikos tyrimų rezultatų bei jų apibendrinimų. Antai prof. Domas Kaunas savo pranešime, kurį perskaitė prof. Aušra Navickienė, akcentavo, jog tiriant K. Donelaičio knygų istoriją pasiekta dar nedaug. Problema yra duomenų stygius. Perversmą donelaitikos tyrimuose, anot profesoriaus, galėtų padaryti Mažosios Lietuvos lietuvių grožinės literatūros pradininko asmeninės bibliotekos atodanga, tačiau dėl minėtos priežasties šia linkme iš viso nieko nepadaryta. Siekdamas užpildyti šią spragą, prof. D. Kaunas savo pranešime pateikė kai kurių stebėjimų duomenis apie K. Donelaičio *Metų* kelią į spaudą, knygų paplitimą pasaulyje, egzempliorių buvimo vietą, jų unikalumą ir komunikacinį vaidmenį. Kai kurių naujų įžvalgų į donelaitikos tyrimus savo pranešimu įnešė ir prof. Roma Bončkutė. Besigilindama į XIX amžiaus pradžios susidomėjimo lituanistika ištakas, ji priėjo prie išvados, esą, Simonas Daukantas ir Jurgis Plateris galėję bendrauti tarpusavyje, bandydami išsiaiškinti tam tikrų K. Donelaičio žodžių prasmę. Pasak pranešėjos, šis taip paveikęs S. Daukantą, kad pastarojo *Būde senovės lietuvių, kalnėnų ir žemaičių* mes aptinkame hegzametru, kurį sukūręs K. Donelaitis, parašytų sakinio fragmentų.

Maironio lietuvių literatūros muziejaus direktorė Aldona Ruseckaitė savo pranešimu auditoriją nukeldino į XIX amžiaus antrą pusę. Jos akiratin pateko penkiasdešimt trys radiniai iš Maironio memorialinės bibliotekos, saugomos muziejuje, knygų, iš kurių, muziejininkų sprendimu, jie visi buvo išimti ir šiandien saugomi atskirai. Pasak pranešėjos, tarp radinių yra devyni paties Maironio rankraščiai, dešimt rankraščių priklauso kitiems asmenims, be to, knygoje buvo surasti devyni įvairūs dokumentai, šešios vizitinės kortelės, šešiolika devocionalijų (iš jų yra vienuolika originalių ir penkios atskirų vaizdų iškarpos) bei trys kiti radiniai. Maironio memorialinės bibliotekos prieknyginė medžiaga yra rusų, lenkų, lotynų, prancūzų, vokiečių ir lietuvių kalbomis. Pranešėja plačiau nagrinėjo ir apibūdino penkiolika radinių. Jos teigimu, radinių, tiesiogiai susijusių su knygomis, kuriose jie buvę įdėti, yra tik trys. Po A. Ruseckaitės perskaityto pranešimo doc. A. Braziūnienė iškėlė diskusinį klausimą: ar gerai, kad visi radiniai yra išimti iš knygų? Esą, remiantis pasauline praktika, neberekomenduojama nieko išimti iš knygų, nes išimtas daiktas netenka konteksto. Pasak A. Ruseckaitės, visi išimti radiniai buvę smulkiai aprašyti, nurodant, kokioje knygoje, kuriame puslapyje jie buvę rasti ir t. t. Taigi, kaip pažymėjo muziejaus direktorė, kiekvienas toks radinys muziejuje gali būti eksponuojamas tiek kaip savarankiškas eksponatas, tiek esant reikalui grąžintas į knygą.

Vilniaus universiteto bibliotekos Retų spaudinių skyriaus darbuotoja Aušra Rinkūnaitė savo pranešime plačiau aptarė keletą surastų Simono Daukanto, Mo-

tiejaus Valančiaus, Juozo Tumo-Vaižganto ir Vinco Kudirkos asmeninėms bibliotekoms priklausiusių ar vienaip ar kitaip su minėtaisiais asmenimis susijusių knygų, pavyzdžiui, paženklintų jų autografais. Lietuvos mokslų akademijos Vrublevskių bibliotekos Retų spaudinių skyriui atstovaujanti dr. Daiva Narbutienė kėlė tikslą savo pranešimu išsiaiškinti Lietuvos rašytojų asmeninėms bibliotekoms priklausiusias knygas, dabar saugomas minėtoje bibliotekoje. Anot jos, čia saugomos dvidešimt dviejų asmenų ar kolektyvų dovanotų knygų rinkiniai, tarp kurių nėra nė vienos Lietuvos rašytojo asmeninės knygų kolekcijos tikrąja šio termino prasme. Kaip pažymėjo dr. D. Narbutienė, bandymas surasti Lietuvos rašytojų bibliotekose buvusių knygų pėdsakus nebuvo iš lengvųjų. Vienas iš šaltinių, leidžiančių identifikuoti didesnius ar mažesnius paskirų asmenų knygų telkinius, yra Retų spaudinių skyriuje saugomų knygų su autografais kartoteka. Peržiūrėjus *de visu* skyriaus fonduose saugomas knygas su rašytojų dedikaciniais įrašais, galima bent iš dalies rekonstruoti kai kuriuos asmeninius knygų rinkinius, įvairiais keliais ir skirtingu laiku patekusius į biblioteką. Pranešėja analizei pasirinko tris atvejus: trims rašytojams – Matui Grigoniui, Vladiui Gurnevičiui-Ramaškoniui ir Anatolijui Kairiui – autorių pasirašytas knygas. Kaip konstatavo pranešėja, reikia pripažinti, kad šis būdas leidžia atskleisti tik dalį knygų, kadaise priklausiusių minėtiems rašytojams. Visos jos surastos knygos į bibliotekos fondus pateko kaip dovanos sykiu su archyvinu palikimu.

Muziejinkės Ramunė Šorienė (Vinco Mykolaičio-Putino memorialinis butas-muziejus, Vilnius), Vilmantė Petrusevičienė (Anzelmo Matučio memorialinis muziejus, Alytus) ir Laima Lemežienė (Ievos Simonaitytės memorialinis muziejus, Priekulė) supažindino konferencijos dalyvius su jų atstovaujamosiose institucijose saugomomis rašytojų memorialinėmis bibliotekomis, apibūdindamos jų sudėtį teminiu, kalbiniu ir kitais aspektais, taip pat aptardamos įdomesnius egzempliorius ir juose esamus įrašus. Nepastebėti negalėjome R. Šorienės vienoje skaidrių demonstruojamo rašytojo Antano Vienuolio-Žukausko dedikacinio įrašo Vincui Mykolaičiui-Putinui jo paties knygelėje *Iš mano atsiminimų* (1957): *Mielam brangiam draugui dailėje V.-M.-Putinui. Autorius A. Vienuolis. Palanga, 1957.VIII.9.* Įrašas reikšmingas dėl jo įrašymo datos – 1957 metų rugpjūčio 9-oji. Šioje vietoje įdomu pažymėti ir tai, jog konferencijoje dalyvavęs vienas iš vilniškių Martyno Mažvydo bibliofilų klubo atstovų Gintautas Trumpis tądien muziejaus direktoriui A. Verbickui įteikė dovanų rašytojo A. Vienuolio knygelę ta pačia antrašte, dedikuotą prof. P. Aleksandravičiui, kurioje įrašymo vieta vėlgi žymi Palangą, o data – 1957 metų rugpjūčio 8-ąją. Šie rašytojo A. Vienuolio dedikaciniai įrašai gali būti laikomi vienu iš paskutiniųjų, nes, kaip žinoma, jis mirė Anykščiuose minėtų metų rugpjūčio 17-ąją dieną.

Toliau perskaityti trys pranešimai, skirti aptarti lietuvių išeivijos rašytojų – Tomo Venclovos (Jolanta Budriūnienė), Kazimiero Barėno (Audronė Palionienė) ir Bernardo Brazdžionio (Jūratė Ivanauskienė) – asmeninėms bibliotekoms, dabar saugomoms atitinkamai Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Lituanikos skyriuje, Panevėžio apskrities Gabrielės Petkevičaitės-Bitės viešosios bibliotekos Retų knygų ir rankraščių skyriuje bei Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Atmintin įsirėžė išpūdinga T. Venclovos bibliotekoje saugomų spaudinių kalbinė įvairovė. Pasak pranešėjos, iš viso kolekcijoje yra leidinių trisdešimčia kalbų, tarp jų rusų kalba – 650, anglų kalba – 376, lenkų kalba – 237 ir lietuvių kalba – 103. Lygiai taip pat negalėjome likti abejingi išgirstai žiniai iš J. Ivanauskienės lūpų – B. Brazdžionio memorialinė biblioteka turi net 5482 knygas, kurių didžiąją dalį sudaro literatūra lietuvių kalba. A. Palionienė savo pranešimu siekė labiau atskleisti K. Barėno, kurio pavardė, pasak pranešėjos, jaunajai kartai vis dar tebėra mažai žinoma, svarbesnes gyvenimo kelionės stoteles ir knygos reikšmę jose bei jo asmeninės bibliotekos formavimo ir likimo peripetijas.

Antrąją dieną perskaityti trys pranešimai buvo skirti Vytauto Nistelio (Nijolia Kasparavičienė), Juozo Paukštelio (Jūratė Nekrašienė) ir A. Vienuolio-Žukausko (dr. I. Liepaitė) asmeninėms bibliotekoms, saugomoms atitinkamai Šiaulių apskrities Povilo Višinskio viešojoje bibliotekoje, Kėdainių krašto muziejuje bei Antano Baranausko ir Antano Vienuolio-Žukausko memorialiniame muziejuje. Vienintelis konferencijoje perskaitytas pranešimas, skirtas asmeninei bibliotekai, saugomai privačioje erdvėje, buvo Deimantės Kukulienės – ji pristatė Valdo Kukulo biblioteką.

Kritiškai įvertinus per dvi dienas išklausytus pranešimus ir juose gvildentus probleminius klausimus bei išgirstas diskusijas, galima konstatuoti, jog konferencija pateisino organizatorių lūkesčius. Viliamės, jog žodiniai pranešimai išaugs į spausdintus žodžius ir suguls į brandžius straipsnius. Tai bus pagrindas tolesniems tyrimams rasti ir diskusijoms plėtoti. Kartu tai dar vienas prof. V. Žuko darbų tęsėjų padėkos ženklas ir dovana Jo 90-osioms gimimo metinėms.

Įteikta 2014 m. rugsėjo mėn.